

УДК 355.318:355.433.4:316.776.23

І. І. Ліпатов

НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПО РОБОТІ З ОСОБОВИМ СКЛАДОМ ЩОДО МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СВОЄЧАСНОГО ВІДНОВЛЕННЯ БОЄДАТНОСТІ ФОРМУВАНЬ СИЛ БЕЗПЕКИ

Обґрунтовано зміст діяльності органів по роботі з особовим складом щодо морально-психологічного забезпечення своєчасного відновлення боєздатності формувань сил безпеки на прикладі з'єднань (військових частин) Національної гвардії України під час їх участі в об'єднаних операціях, бойових діях. Визначено напрями діяльності органів по роботі з особовим складом стосовно морально-психологічного забезпечення своєчасного відновлення боєздатності.

Ключові слова: боєздатність формувань сил безпеки, підрозділів, військових частин та з'єднань, відновлення боєздатності, напрями діяльності органів по роботі з особовим складом щодо морально-психологічного забезпечення своєчасного відновлення боєздатності.

Постановка проблеми. Збільшення бойових втрат особового складу, зброї і техніки під час ведення бойових дій у сучасних умовах потребує обґрунтування принципу відновлення боєздатності військ (формувань сил безпеки), сутність якого полягає у приведенні формувань, з'єднань, частин і підрозділів, які зазнали великих втрат, у стан готовності до виконання бойових завдань.

Реалізація цього принципу значною мірою залежить від продуманої та організованої роботи не тільки органів військового управління, а й насамперед від структур морально-психологічного забезпечення з відновлення боєздатності. Це становить актуальну проблему, розв'язання якої дасть змогу підвищити якість діяльності структур морально-психологічного забезпечення з відновлення боєздатності формувань сил безпеки під час ведення бойових дій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти наукового обґрунтування діяльності структур морально-психологічного забезпечення з відновлення боєздатності з'єднань (військових частин) Національної гвардії України (формувань сил безпеки) розглядалися у наукових дослідженнях таких науковців, як С. В. Белай, О. В. Лавніченко, І. І. Ліпатов, В. С. Васіщев, О. О. Іллюк, М. І. Товма та ін. [1–9].

Аналіз цих та інших праць свідчить, що в них бракує уваги до визначення змісту роботи структур морально-психологічного забезпечення щодо відновлення боєздатності з'єднань (військових частин) Національної гвардії України під час їх участі в об'єднаних операціях, бойових діях. Значна кількість існуючих теоретичних розробок стосовно відновлення боєздатності з'єднань (військових частин) НГУ поки ще не доведена до рівня практичних рекомендацій (документів) і їх застосування у практиці роботи структур морально-психологічного забезпечення.

Це створило суперечність між потребою в науково обґрунтованому здійсненні заходів підтримання боєздатності з'єднань (військових частин) НГУ під час ведення бойових дій у сучасних умовах і неможливістю це здійснити через їх відсутність.

Актуальність зазначеної проблеми, її недостатнє теоретичне вивчення і практичне розроблення її зумовили необхідність визначення напрямів діяльності структур морально-психологічного забезпечення відновлення боєздатності з'єднань (військових частин) Національної гвардії України

Метою статі є визначення напрямів діяльності органів по роботі з особовим складом щодо морально-психологічного забезпечення своєчасного відновлення боєздатності з'єднань (військових частин) Національної гвардії України.

© І. І. Ліпатов, 2023

Виклад основного матеріалу. Згідно з результатами наукових досліджень і аналізу керівних документів під поняттям «морально-психологічне забезпечення своєчасного відновлення боєздатності з'єднань (військових частин) Національної гвардії України» слід розуміти діяльність структур морально-психологічного забезпечення щодо своєчасного відновлення боєздатності сил Національної гвардії України, щоби вести бойові дії, виконувати поставлені бойові завдання. Це передбачає відновлення в особового складу морально-психологічного стану, його психічної стійкості та психологічної готовності до рівня, який забезпечує виконання поставлених завдань.

Удосконалення засобів збройної боротьби та ускладнення воєнних дій призвели до збільшення бойових втрат. Це загострює проблему відновлення боєздатності військ, оскільки боєздатність з'єднань (військових частин) має швидко відновлюватися до такого рівня, який забезпечить успішне виконання завдань.

Досвід минулих воєн показує, що успіх у бою завжди залежав від якості управління. Уміле управління військами сприяє розгрому противника з найменшими втратами й досягненню перемоги у стислі терміни. Навпаки, низький рівень управління або його втрата на якийсь час, навіть за наявності достатніх сил і засобів та вигідних умов, може спричинити поразку. Тому головні зусилля органів морально-психологічного забезпечення мають спрямовуватися на особовий склад органів управління.

Боєздатність слід оцінювати за такими показниками [9].

Повна боєздатність: формування може як наступати, так і оборонятися.

Часткова боєздатність (1-ша стадія): формування може оборонятися і обмежено наступати.

Часткова боєздатність (2-га стадія): формування не може наступати, але може обмежено оборонятися.

Повна небоєздатність: формування неспроможне ні наступати, ні оборонятися.

Боєздатність може втрачатися внаслідок знищення специфічних загонів чи спорядження. Наприклад, якщо у протитанкової роти знищено або втрачено ПТРК, то рота, навіть у стовідсотковому складі, втрачає свою боєздатність як протитанкова одиниця.

У найбільш завершеному вигляді система відновлення боєздатності військ склалася під час Другої світової війни. Вона включала в себе:

1) безперервну, цілеспрямовану підготовку резервів;

2) чітку систему матеріального забезпечення військ, яка передбачає широкий спектр маневрів матеріальних засобів, створення мобільних резервів боєприпасів, пального, продовольства на транспортних засобах, централізоване використання транспорту;

3) ефективну систему технічного забезпечення, яка ґрунтується на впровадженні прогресивних методів ремонту техніки, що забезпечують її швидке відновлення (у стаціонарних умовах застосовувався потоковий метод ремонту, а в польових – агрегатний);

4) чітку систему діяльності структур по роботі з особовим складом щодо відновлення його морально-психологічного стану, психічної стійкості та психологічної готовності до рівня, який забезпечує виконання поставлених завдань.

Накопичений у минулих війнах досвід відновлення боєздатності військ у своїй основі зберігає цінність і сьогодні. Однак виникло багато нових обставин, які значно ускладнюють вирішення цієї проблеми. Під час виконання бойових завдань у сучасному бою, коли за невеликий проміжок часу бойові підрозділи зазнають значних втрат, виникають передумови порушення систем управління та забезпечення, що призводить до зниження рівня морально-психологічного стану, виникає потреба у своєчасному відновленні боєздатності, насамперед особового складу з'єднань (військових частин) НГУ. З огляду на це морально-психологічне забезпечення відновлення боєздатності з'єднань (військових частин) НГУ має позитивно впливати на поліпшення морально-психологічного стану, психічної стійкості і психологічної готовності, що сприятиме якісному виконанню бойових завдань, а за необхідності – швидкому відновленню їх боєздатності.

За результатами аналізу керівних документів, вивчення бойового досвіду військ, опитування офіцерів магістратури за спеціальністю «Морально-психологічне забезпечення дій формувань Національної гвардії України із забезпечення державної безпеки» оперативного факультету НА НГУ, які брали участь у відновленні військових частин і підрозділів НГУ в бойових умовах, визначено певні напрями діяльності органів по роботі з особовим складом щодо морально-психологічного забезпечення своєчасного відновлення боєздатності з'єднань (військових частин) НГУ, а саме:

– відновлення (а за необхідності і встановлення) управління та взаємодії з органами по роботі з особовим складом військових частин, органами військового управління оперативно-територіальних

об'єднань Національної гвардії України, Збройних Сил України, Служби безпеки України, Національної поліції України, органами державного управління і місцевого самоврядування;

– визначення незворотних, санітарних, психогенних втрат особового складу підрозділів, військових частин, органів військового управління;

– визначення санітарних, психогенних втрат особового складу підрозділів, військових частин, органів військового управління;

– організація поповнення особовим складом з'єднань (військових частин) і органів військового управління через територіальні центри комплектування та соціальної підтримки (психологічний відбір, розподіл за фахом) і з числа особового складу підготовленого резерву;

– організація заходів із віддання шани загиблим воїнам і надання допомоги їхнім родинам;

– організація надання допомоги пораненим і тим, хто зазнав психічних травм;

– організація направлення особового складу на психологічну реабілітацію;

– проведення заходів морально-психологічного забезпечення щодо згуртування підрозділів;

– організація інформування особового складу, культурно-просвітницької роботи й відпочинку військовослужбовців із залученням місцевих можливостей;

– організація роз'яснення особовому складу правил безпеки під час обслуговування бойової техніки й озброєння;

– організація роботи з особовим складом, який здійснює відновлення, технічне обслуговування, ремонт і доукомплектування технічних засобів, майна психологічної служби та їхню підготовку до використання;

– здійснення морально-психологічного забезпечення у підрозділах, які відновлюють боєздатність;

– участь у створенні (в разі необхідності) зведених формувань, поповнення їх особовим складом і технікою, а також проведення бойового злагодження;

– участь у заохоченні і представленні до нагородження військовослужбовців, які відзначились у бойових діях;

– організація роз'яснення особовому складу правил поведінки з місцевим населенням і негативних наслідків їх порушення;

– висвітлювання прикладів мужності військовослужбовців, які відзначилися під час виконання службово-бойових завдань, ведення бойових дій;

– узагальнення і поширення передового досвіду виконання службово-бойових завдань;

– виявлення недоліків в організації МПЗ і визначення шляхів їх подолання.

У процесі відновлення боєздатності наявними силами й засобами МПЗ морально-психологічного стану особового складу, його психічної стійкості та психологічної готовності на рівні, який забезпечує виконання поставлених завдань, необхідно враховувати те, що крім втрат від впливу ворога на рівень боєздатності також впливають фізичне й нервово виснаження, голод, холод тощо. Саме для цього в разі необхідності слід здійснювати ротацію підрозділів (військових частин) для відновлення фізичних і психічних сил особового складу.

Як показує досвід участі армії Ізраїлю в бойових діях, максимальний термін до настання нервового виснаження для досвідченого й мотивованого підрозділу становить близько 30 днів, а сон має бути не пізніше ніж за 48 годин.

Важливо також пам'ятати, що найбільше демотивують і лякають ще не обстріляних військовослужбовців такі фактори стресу: світло (трасери, спалахи вибухів, вогонь); запахи (запах гару і паленого м'яса); шум (вибухи, свист, гуркіт); крики (командирів, поранених, тих, хто помирає). Тому під час підготовки до ведення бойових дій для підтримання боєздатності командирам і їх заступникам по роботі з особовим складом необхідно хоча б частково підготувати військовослужбовців до цих факторів стресу (світло, запахи, шум, крики), аби вони не відволікалися від своїх бойових завдань і працювали, незважаючи на неприродну й небезпечну обстановку.

Висновки

Розглянувши питання про напрями діяльності органів по роботі з особовим складом щодо морально-психологічного забезпечення своєчасного відновлення боєздатності формувань сил безпеки на прикладі з'єднань (військових частин) Національної гвардії України під час їх участі в об'єднаних операціях, бойових діях, робимо такі висновки.

1. Сучасні умови, в яких частини й підрозділи НГУ виконують службово-бойові завдання, постійно потребують визначення і вдосконалення найраціональніших способів відновлення їх боєздатності.

2. Боєздатність формувань НГУ являє собою характеристику спроможності формувань військ (сил) вести бойові дії (виконувати певні службово-бойові завдання), реалізовувати бойові можливості і є одним із головних складників бойової готовності. Вона залежить від укомплектованості, бойової виучки, бойової злагодженості, високого морального стану і психологічної підготовки, а також від морально-психологічних якостей особового складу, підготовленості командних кадрів і штабів, бойових, санітарних та психогенних втрат і можливості їх підтримання й відновлення, забезпеченості технічними й матеріальними засобами, наявністю їх відповідних запасів та інших чинників. Збереження боєздатності військ (сил) – найважливіше завдання командирів, штабів і органів по роботі з особовим складом.

3. Під поняттям морально-психологічного забезпечення своєчасного відновлення боєздатності з'єднань (військових частин) Національної гвардії України слід розуміти діяльність структур морально-психологічного забезпечення щодо своєчасного відновлення боєздатності сил Національної гвардії України, аби вести бойові дії, виконувати поставлені бойові завдання, шляхом відновлення в особового складу морально-психологічного стану, його психічної стійкості та психологічної готовності до рівня, який забезпечує виконання поставлених завдань.

У подальшому передбачається проведення аналізу дієвості заходів, що проводились у з'єднаннях (військових частинах) НГУ, з підтримання боєздатності під час ведення бойових дій у сучасних умовах.

Перелік джерел посилання

1. Про організацію морально-психологічного забезпечення участі Національної гвардії України в операції Об'єднаних сил : наказ командувача НГУ від 23.04.2018 р. № 210. URL: <http://surl.li/guav> (дата звернення: 15.12.2022).

2. Про затвердження Положення про психологічну реабілітацію військовослужбовців Збройних Сил України, які брали участь в антитерористичній операції, під час відновлення боєздатності військових частин (підрозділів) : наказ Мініборони України від 09.12.2015 р. № 702. URL: <http://surl.li/eeonk> (дата звернення: 15.12.2022).

3. Про внесення змін до наказу Міністерства оборони України від 09 грудня 2015 року № 702 : наказ Мініборони України від 11.12.2019 р. № 629. URL: <http://surl.li/eeonk> (дата звернення: 15.12.2022).

4. Бойові документи морально-психологічного забезпечення виконання службово-бойових завдань силами Національної гвардії України : навч. посіб. / І. І. Ліпатов та ін. ; за заг. ред. Я. Б. Сподара. Харків : НА НГУ, 2021. 184 с.

5. Морально-психологічне забезпечення дій формувань Національної гвардії України : навч. посіб. / І. І. Ліпатов, В. І. Пасічник, С. Л. Ліпатова, М. І. Товма. Харків : НА НГУ, 2017. 173 с.

6. Організація підготовки та проведення командно-штабного навчання : навч. посіб. / І. І. Ліпатов та ін. Харків : НА НГУ, 2022. 237 с.

7. Організація відновлення боєздатності підрозділу (військової частини) НГУ після виконання службово-бойових завдань: практичні рекомендації / О. В. Лавніченко та ін. Харків : НА НГУ, 2016. 47 с.

8. Ліпатов І. І., Лавніченко О. В., Годлевський С. О. Діяльність органів військового управління і структур морально-психологічного забезпечення з підтримання і відновлення боєздатності з'єднань (військових частин) Національної гвардії України. *Честь і закон*. 2023. № 1 (84). С. 97–101.

9. Левін І. (RESSENTIMENT) <https://crspo.com.ua/likbez/boyezdatnist-vijsk-shho-tse-oznachaye/published/2022/08/26> (дата звернення: 27.06.2023).

Стаття надійшла до редакції 15.09.2023 р.

I. Lipatov

DIRECTIONS OF ACTIVITY OF BODIES FOR WORK WITH PERSONNEL, MORAL AND PSYCHOLOGICAL SUPPORT FOR TIMELY RESTORATION OF COMBAT CAPABILITY OF SECURITY FORCES FORMATIONS

The results of scientific research and analysis of governing documents made it possible to establish that the concept of moral and psychological support for the timely restoration of the combat capability of formations (military units) of the National Guard of Ukraine should be understood as the activities of moral and psychological support structures for the timely restoration of the combat capability of the National Guard of Ukraine forces to conduct hostilities, to perform combat missions by restoring the moral and psychological state of personnel, his mental stability and psychological readiness to a level that ensures the fulfillment of tasks. Combat capability should be assessed by the following indicators: full combat capability: the formation can both attack and defend; partial combat capability (1st stage): the formation can defend itself and attack limitedly; partial combat capability (2nd stage): the formation cannot attack, but can be limited in defense; Total incapability: the formation is unable to attack or defend. Combat capability.

In its most complete form, the system of restoring the combat capability of troops was formed during the Second World War. It included: first, continuous, purposeful preparation of reserves; secondly, a clear system of material support for troops, which is based on a wide range of maneuvers of material resources, creation of mobile reserves of ammunition, fuel, food on vehicles, centralized use of transport; thirdly, an effective system of technical support, which is based on the introduction of progressive methods of repairing equipment that ensure its rapid recovery (in stationary conditions, the flow repair method was used, and in field conditions - the aggregate method); fourthly, a clear system of activities of structures for working with personnel to restore the moral and psychological state of personnel, their mental stability and psychological readiness to a level that ensures the fulfillment of tasks.

Regarding the moral and psychological support for the timely restoration of the combat capability of formations (military units) of the NGU: restoration and, if necessary, establishment of management and interaction with bodies for work with personnel of military units, military administration bodies of operational-territorial associations of the National Guard of Ukraine, the Armed Forces of Ukraine, the Security Service of Ukraine, the National Police of Ukraine, public administration and local self-government bodies; determination of irretrievable, sanitary, psychogenic losses of personnel of units, military units, military command bodies; determination of sanitary, psychogenic losses of personnel of units, military units, military authorities; organization of replenishment of personnel of formations (military units) and OR carrying out measures of moral and psychological support for rallying units; organization of informing personnel, cultural and educational work and recreation of military personnel with the involvement of local opportunities; organization of explanation to personnel of safety rules during maintenance of military equipment and weapons; organization of work with personnel carrying out restoration, maintenance, repair and retrofitting of technical means, property of psychological services and their preparation for use; implementation of moral and psychological support in units that restore combat capability; participation in the creation (if necessary) of consolidated formations, their replenishment with personnel and equipment, as well as combat smoothing; participation in the promotion and presentation of servicemen who distinguished themselves in hostilities; organization of explanation to personnel of the rules of conduct with the local population and the negative consequences of their violation. **Keywords:** *combat capability of security forces, units, military units and formations, restoration of combat capability, directions of activity of bodies for work with personnel on moral and psychological support for timely restoration of combat capability.*

Keywords: *combat capability of security forces, units, military units and formations, restoration of combat capability, directions of activity of bodies for work with personnel on moral and psychological support for timely restoration of combat capability.*

Ліпатов Іван Іванович – заслужений працівник освіти України, кандидат психологічних наук, професор, професор кафедри організації роботи з персоналом Національної академії Національної гвардії України

<https://orcid.org/0000-0002-6931-6682>